

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14827311>

INGLIZ VA O‘ZBEK TILIDA IBORALARNING QO‘LLANILISHI

Soliyeva Muqaddas Nurnazarovna

Buxoro davlat pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyoti fakulteti talabasi

Annotatsiya: O‘zbek tilning boy lug‘at tarkibini tashkil etuvchi birliklardan biri bu iboralardir. Frazeologizmlar til birligi sifatida nutqda namoyon bo‘ladi. Ular nutqning ta’sirchan va jozibador bo‘lishini ta’minlaydi. Frazeologik birliklar har bir xalqning madaniy til boyligini aks ettiradi va ularning dunyoqarashining o‘ziga xos xususiyatlarini, o‘sha millatning til boyligini ochib berishga xizmat qiladi. Har bir tildagi iboralarni o‘rganish muhim hamda qiziqarli hisoblanadi ushbu maqolada ham frazeologik iboralar haqida ma’lumotlar berilgan va ingliz tilidagi bir necha iboralar bilan qiyoslangan.

Abstract: One of the units that make up the rich vocabulary of the Uzbek language is these phrases. Phrases appear in speech as language units. They make the speech effective and attractive. Phraseological units reflect the cultural language wealth of each nation and serve to reveal the unique features of their worldview, the linguistic wealth of that nation. Learning idioms in any language is important and interesting, this article also provides information about idioms and compares them with some phrases in English.

Аннотация: Одной из единиц, составляющих богатый словарный запас узбекского языка, являются эти словосочетания. Фраzeологизмы появляются в речи как языковые единицы. Они делают речь эффективной и привлекательной. Фраzeологизмы отражают культурное языковое богатство каждого народа и служат раскрытию неповторимых особенностей его мировоззрения, языкового богатства этого народа. Изучение идиом на любом языке важно и интересно, в этой статье также представлена информация об идиомах и их сравнение с некоторыми фразами на английском языке

Kalit so‘zlar: frazeologiya, leksik ma’no, kommunikatsiya samaradorligi, obrazlilik, kontekstual bog‘liqlik.

Frazeologiya – bu tilshunoslikning bir bo‘limi bo‘lib, u tilning iboraviy tuzilmalari, ya’ni bir yoki bir nechta so‘zlardan iborat bo‘lgan, leksik ma’noga ega bo‘lgan ifodalarni o‘rganadi. Frazeologik birliklar ko‘pincha ma’nolarini to‘liq anglash uchun kontekstga muhtoj bo‘ladi.

Frazeologiya biz bir necha asosiy xususiyatlarga ega va bular:

- Iborali tuzilma: Frazeologik birliklar odatda ikki yoki undan ortiq so‘zdan iborat bo‘ladi. Masalan, "qizil chiroq" yoki "ko‘ngil ochmoq".
- Ma’no birligi: Ular o‘z ichida ma’no birligini ifodalaydi. Masalan, "yurakdan kelmoq" iborasi "samimiy bo‘lish" ma’nosini anglatadi.
- O‘ziga xoslik: Frazeologik birliklar ko‘pincha o‘ziga xos va aniq ma’noga ega bo‘lib, ularni to‘g‘ri ishlatish uchun tilni yaxshi bilish zarur.
- Qaytarilmaslik: Frazeologik birliklarning ma’nosi ko‘pincha so‘zlarning alohida ma’nolaridan farq qiladi. Masalan, "oshni suvi bilan ichmoq" iborasi to‘g‘ridan-to‘g‘ri "oshni ichish" ma’nosini anglatmaydi.

O‘zbek tili juda ham boy til hisoblanib, uning lug‘atlar ro‘yxatida mingdan ortiq so‘z va iboralar mavjud. Ushbu iboralarni biz boshqa tillarda ham uchratishimiz mumkin. Keling, ingliz va o‘zbek tilidagi bir necha o‘xshash va farqli iboralarni ko‘rib chiqsak:

O‘zbekcha	Inglizcha	Ma’nosi
Boshqa yo‘l yo‘q	There’s no other way	Muayyan vaziyatda faqat bitta yechim yoki yo‘l borligini anglatadi.
O‘zini qo‘yib yubormoq	Let oneself go	Boshqaruvni yo‘qotish yoki o‘zini erkin his qilish
Sirini sotmoq	To spill the beans	Biron kimning sirini boshqa kishiga aytib qo‘ymoq
Qulog‘im sizda	To be all ears	Biror kimni hech qanday bezovta qilishsiz eshitish
Ishi boshidan oshmoq	To have a lot on one’s plate	Haddan tashqari ko‘p ishi bo‘lmoq

Ammo, ba'zi bir turli mamlakatlardagi iboralarning ma'nosida farqlar ham kuzatiladi. Masalan, o'zbek tilidagi "Yuragimni yengil qilmoq" iborasi qandaydir ruhiy yukdan xalos bo'lishni anglatadi, ingliz tilida esa ushbu ibora ("Lighten my heart") ko'proq hissiyotlarni yengillashtirish ma'nosini anglatadi. Bunga o'xshash yana bir necha misollar mavjud:

O'zbekcha	Ma'nosi	Inglizcha	Ma'nosi
Boshqa tomondan qaramoq	Muammoni yangi nuqtai nazardan ko'rish kerakligini anglatadi	Look at it from another angle	Uni qanday amalga oshirish haqida
Qattiq ushlamoq	Biror narsani kuchli ushlab turish	Hold tight	Tez-tez xavfli vaziyatda o'zini tutish kerakligini bildiradi
Suvdan o'tmoq	Qiyinchiliklardan muvaffaqiyatli o'tish	Walk on water	Haqiqatan ham noaniq yoki imkonsiz narsani amalga oshirishni bildiradi

O'zbek tilida ham ingliz tilida ham iboralar muloqotda muhim rol o'ynaydi. Iboralar tilning boyligini va ifoda kuchini oshiradi. Ular fikrlarni aniq va qisqa ifodalashga yordam beradi, shuningdek, madaniyat va an'analarni aks ettiradi. Ingliz tilida ham iboralar shunday ahamiyatga ega: ular tilni tabiiy va oqilona qiladigan, shuningdek, aytilayotgan fikrni yanada chuqurroq va rang-barangroq ifodalash imkonini beradigan tuzilmalardir. Misol uchun, ma'lum bir asarni o'qir ekanmiz unda turli xil iboralarni ko'rsak bu asar yanada tabiiyroq, xalq tilida yozilgani bilinadi va o'sha voqea-hodisalarga, asarda tilga olingan qahramonlar hayotiga mos keladi.

Shu bilan birga, iboralarni bilish va ulardan to'g'ri foydalanish muloqot samaradorligini oshiradi va tilni o'rganishda muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi. Masalan, kim bilandir muloqot qilish jarayonida siz turli xil maqollar, shu bilan birga ibora va frazalardan foydalansangiz nutqingiz yanada mazmunli va qiziqarli bo'ladi va

tinglovchini o‘z nutqingizga jalb qila olasiz. Aksincha, sizz nutqingizda doimiy qo‘llaniladigan yoxud rasmiy so‘zlardan foydalansangiz bu tinglovchining zerikishiga yoki fikringizning to‘liq yetib bormasligiga olib kelishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek va ingliz tilida iboralar bir xil darajada muhim. Ikkalasi ham tilning o‘ziga xos xususiyatlarini, madaniy rang-barangligini va tilning go‘zalligini aks ettiradi. Iboralar tilga obrazlilik, she’riyat va hissiy rang-baranglik qo‘shish bilan birga tilning metaforik va idiomat saviyasini namoyish etadi. Bundan tashqari ular tilning ramziy ma’nosini va kontekstual bog‘liqliklarini tushunishga yordam beradi.

Biror marta "tarvuzi qo‘ltig‘idan tushgan" deb ta’riflangan bo‘shashgan shaxsni eshitganmisiz? Yoki kimdir biror narsaga shoshilmoqchi bo‘lganida "oyog‘ini qo‘liga olmoq" buyrug‘ini eshitdingizmi? Iboralar haqida gap ketganda, biz o‘zimiz so‘z yoki iboralarni ushbu so‘z bilan tanish bo‘lmagan odamga qanday tuyulishi mumkinligini tushunmasdan ishlatamiz. Idiomalar bizga o‘ziga xos, ba’zan g‘alati tasavvurlarni taklif qiladi, hatto biz tanish bo‘lgan tilga ham.

Muayyan til va madaniyatga xos bo‘lishdan tashqari, idiomalar mintaqaviy bo‘lishi mumkin, bir xil tilda gaplashadigan joylarga xosdir. Misol uchun, yurtimizning turli xil hududda yashovchi aholi bir-biriga umuman notanish bo‘lgan iboralarni qo‘llashi mumkin va bu holatda aholi garchi bir mamlakatda yashasa ham boshqa hudud, viloyatda qo‘llaniladigan frazalarni tushunmasligi mumkin.

Idiomalar va shevalar bizga asosiy muloqot doirasidan tashqariga chiqadigan til haqida tushuncha beradi: ular madaniyat va tarixni birlashtiradi va ko‘pincha ma’lum bir jamiyatda mavjud bo‘lganlar uchun kod yoki tushunish turi sifatida ishlaydigan so‘zlarni yaratadi. Barcha tillarda idiomatik iboralarni yoki shunga o‘xshash atamalarni o‘rganish til o‘rganuvchilarga tilni chuqur tushunish imkonini beradi va bu ko‘pincha siz o‘ylagandan ko‘ra murakkab va qiziqarli bo‘lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://esl.uchicago.edu/2023/02/02/whats-in-a-phrase-idioms-and-their-role-in-languagelearning/#:~:text=Idioms%20and%20slang%20offer%20us,exist%20within%20a%20certain%20community>
2. uz.wiktionary.org “Frazeologiya nima?”
3. Umidilloeyvna, Saidova Muxayyo, and Jamolova Mohigul Baxtiyorovna. "Mythological Characters in Uzbek Folklore." Miasto Przyszłości 34 (2023): 166-168.
4. Джамолова, Мохигул. "METHODS OF DEVELOPING THE CRITICAL THINKING ABILITY OF PRIMARY CLASS STUDENTS THROUGH FAIRY TALES." Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. 4.3 (2024).
5. O‘zbek tilining izohli frazeologik lug‘ati <https://oefen.uz/uz/documents/slaydlar/umumiy/o-zbek-tilining-izohli-frazeologik-lug-ati>
6. <https://in-academy.uz/index.php/zdif/article/download/11107/7962/8022>
7. <https://in-academy.uz/index.php/zdif/article/download/11107/7962/8022>
8. [http://reja.tdpu.uz/shaxsiyreja/openlessonfiles/117_Slayd%20\(08.11.17\).pptx](http://reja.tdpu.uz/shaxsiyreja/openlessonfiles/117_Slayd%20(08.11.17).pptx)